

Özkan Bilgin

Gümüşhane University, ozkanbilgine@gmail.com, Gümüşhane-Turkey

Nuray Erdem

Alanya Social Services Center, erdemnurayy@gmail.com, Antalya-Turkey

DOI	http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2019.14.4.E0049	
ORCID ID	0000-0002-3824-3177	0000-0002-5867-2753
CORRESPONDING AUTHOR	Özkan Bilgin	

TÜRKİYE'DE ÇOCUKLARIN KORUMA ALTINA ALINMA SÜREÇLERİ

ÖZ

Çocuk koruma hizmetlerinde çocuklara sunulan hizmetlerden en son tercih edileni çocukların koruma altına alınmasıdır. Bu uygulamada çocuk, ailesi ve sosyal çevresinden alınarak, çocuğun bakımı devlet tarafından sağlanmaktadır. Çocuk koruma alanında çalışan sosyal hizmet uzmanları tarafından aile odaklı uygulama ön plandadır. Ancak bazı durumlarda çocukların koruma altına alınması kaçınılmaz bir durum olmaktadır. Bu durum sosyal hizmet uzmanları için de oldukça zor olan bir karar verme sürecidir. Bu çalışmada, Türkiye'de çocukların koruma altına alma süreçleri açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışmanın çocuk koruma hizmetlerinde çalışan sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek elemanlarına yararlı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Koruma Sistemi, Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk, Koruma Altına Alma, Çocuk Koruma Politikası, Sosyal Hizmet Müdahalesi

THE PROCESS OF TAKING CHILDREN UNDER PROTECTION IN TURKEY

ABSTRACT

The last preferred of the services offered to children in child protection services is the taking under the protection of children. In this application, the child is taken from the family and social environment and the child is cared for by the state. Family-oriented practice is in the foreground by social workers working in the field of child protection. However, in some cases, the protection of children is inevitable. This is a very difficult decision-making process for social workers. In this study, it will be explained making processes under the protection of children in Turkey. The study is thought to be beneficial for social workers and other professionals working in child protection services.

Keywords: Child Protection System, Children in Need of Protection, Taking Under Protection, Child Protection Policy, Social Work Intervention

How to Cite:

Bilgin, Ö. ve Erdem, N., (2019). Türkiye'de Çocukların Koruma Altına Alınma Süreçleri, Qualitative Studies (NWSAQS), 14(4):50-66, DOI: 10.12739/NWSA.2019.14.4.E0049.

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği (UNHCR) tarafından çocuk koruma sisteminin temel unsurları; hukuki çerçeve ve politika çerçevesi, bilgi ve veri, koordinasyon, insan kapasitesi ve mali kapasite, önleme ve müdahale hizmetleri, savunuculuk ve farkındalık yaratma olarak tanımlanmıştır. Bu doğrultuda her ülkenin çocukların korunmasından sorumlu olduğu, ülkelerin kendi uygulamalarında çocukların korunmasına yönelik çocuk koruma sistemlerini oluşturacağı ve çocuk koruma uygulamalarını geliştireceği belirtilmiştir [1]. Çocuk refahı alanında ülkelerin çocukları korumak amacıyla benimsedikleri çocuk koruma politikaları evrensel ilkeler ışığında yerel düzeyde planlanmaktadır. Uluslararası alanda kabul gören hukuki belgeler ve yol gösterici çocuk koruma ilkeleri, yerel düzeyde kabul edilen politikalara yön vermektedir. Uluslararası düzeydeki hukuki belgeler arasında en temel belge ise Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'dir. Bu sözleşme, 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilmesinin ardından ülkemiz tarafından 14 Eylül 1990 tarihinde imzalanarak 9 Aralık 1994 tarihinde bir takım hukuki haklar saklı tutularak uygulamaya konulmuştur. Bu hukuki belgenin imzalanması ile ülkemiz, çocuk refahı alanında evrensel kabulleri gözeteceğini ve bu yönde birtakım önlemleri alacağını taahhüt etmiştir. Ancak her ne kadar çocuk koruma hizmetlerinde çocukların üstün yararını gözetilen bu tür evrensel ilkeler kabul edilmiş olsa da kuruluş bakımında koruma ve bakım altına bulunan çocukların fiziksel, sosyal, duygusal ve zihinsel gelişimleri ile ilgili bazı gelişimsel ihtiyaçları karşılanamamaktadır. Gelişimsel ihtiyaçları yeterli düzeyde karşılanamayan kurum bakımındaki çocuklar aileleri olan ilişkilerinin kesilmesi, anne ve baba modellerinden yoksun kalması gibi durumlar ile yüzleşmektedir. Bu durum ileri yaşantısında çocukların ruhsal gelişimini ve sosyal ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir [2]. Hazırlanan çalışmada, çocuk koruma hizmetlerinde bazı durumlar için kaçınılmaz olarak sunulan ve ülkemizdeki uygulamalardan biri olan "çocukların koruma altına alınması" bir sosyal hizmet müdahalesi olarak açıklanmaya çalışılacaktır. Planlı bir müdahale süreci olarak değerlendirilecek bu süreç, 5 (beş) aşamada sistematize edilerek açıklanmıştır. Her bir aşama hem hukuki düzenlemeler hem de kurumsal yapılarla birlikte açıklanmaya çalışılmıştır.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Türkiye'de çocuk koruma alanında sunulan hizmetlerde çocukların koruma altına alınarak kurum bakımı veya kurum bakımına alternatif olan hizmet modellerinden yararlandırılması oldukça sık gerçekleştirilen bir uygulamadır. Bu süreç hukuki boyuttaki desteğini Çocuk Koruma Kanunu ve Sosyal Hizmetler Kanunu'ndan almaktadır. Hukuki düzenlemelerde ön görülen koruma altına alma tedbiri, uygulama boyutunda belirli adımlarla gerçekleştirilmektedir. Bu süreçler, hukuki tedbirlerin nasıl alınacağı ve koruma altına alınacak çocuğun hangi kurumsal yapılara temas edeceğini barındırmaktadır. Hazırlanan bu çalışmada, çocuk koruma alanında çalışan uzmanların korunma ihtiyacı içerisinde olan bir çocuğu nasıl koruma altına alacağı hukuki ve kurumsal boyutuyla sistematize edilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Bu nedenle çalışmanın çocukların koruma altına alınma sürecinde alanda çalışan uzmanlara yol göstereceği düşünülmektedir.

3. ÇOCUK KORUMA HİZMETLERİNDE BAKIM HİZMETLERİ (CARE SERVICES IN CHILD PROTECTION SERVICES)

Çocuk koruma, çocukların var olan ya da gelecekte oluşması beklenen her türlü riskten korunmasına yönelik alınan önlemleri kapsamaktadır. Çocuk koruma hizmetleri, çocukların ihmal ve istismar gibi zararlı fiili

eylemlerden korunmasının yanı sıra, gelişimsel ihtiyaçlarının en iyi düzeyde karşılanması ve potansiyellerinin en yüksek düzeyde gerçekleştirilmesini de içermektedir. Çocuk koruma hizmetleri birden fazla kurum ve kuruluş tarafından farklı kollarda (bakım, eğitim, sağlık, güvenlik, yargılanma, danışmanlık, spor vb.) sunulan hizmetlerin bütünü olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu hizmetler yalnızca bir kurumun sorumluluğunda ve hizmet alanında olmayacağı gibi, yalnızca bir meslek grubunun uzmanlık alanına da girmemektedir. Ülkemizde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSŞB) bünyesindeki Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM), çocuk koruma alanında hizmet veren tek kurum olmayıp, çocuk koruma alanında uygulamada bulunan sosyal hizmet/sosyal çalışma mesleği de tek bir meslek grubu değildir.

Çocuk koruma hizmetleri, çocukların her türlü riskten korunmasına yönelik önleyici ve geliştirici hizmetlerdir. Bu kapsamda ülkemiz tarafından da onaylanan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de taraf devletlerin çocukların esenliği için gerekli koruma ve bakımı sağlamayı üstleneceği, bu amaçla uygun yasal ve idari önlemleri alacağı belirtilmiştir. Yine sözleşme hükümleri gereği taraf devletler, çocukların bakım ve korunmasından sorumlu kurumlar ile bu konudaki hizmet ve faaliyetlerin standartları konusunda belirli ölçütlere uyulmasını taahhüt etmiştir [3]. Anlaşmaya taraf olan devletler, kendi sınırları içerisindeki bütün çocuklara gerekli bakım ve korumayı taahhüt ederek, anne ve babalar ile çocuktan yasal olarak sorumlu olan kişilerin hak ve görevlerini dikkate alma sorumluluğu yüklemiştir. Anne ve babaların, çocukları kendi başına koruyamayacakları ya da korumaya istekli olmamaları durumunda devletin bir güvenlik ağı yaratarak tüm koşullarda çocukların esenliğini sağlaması gerekmektedir [4].

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocuk koruma alanında evrensel ilkeler sunmakla birlikte, çocuk refahı alanında taraf olan ülkelere gözetilecek asgari ilkeler de belirtmiştir. Ancak bu tür bir hukuki belge uluslararası alanda kabul edilmeden önce, birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de çocuk koruma alanını düzenleyen bazı hukuki düzenlemelerin mevcut olduğu görülmektedir.

Ülkemizde 1983 yılında kabul edilen 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, sosyal hizmet alanında temel hukuki düzenlemeyi oluşturmuş ve çocuk koruma alanında bazı temel tanımlamaları yaparak korunmaya muhtaç çocuklara koruma tedbirlerinden bahsetmiştir. Söz konusu kanunda beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup; ana veya babasız, ana ve babasız, ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, ana ve babası veya her ikisi tarafından terkedilen, ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuklar korunmaya muhtaç çocuk şeklinde tanımlanarak, bu tanımlamada yer alan çocukların koruma altına alınması ve reşit oluncaya kadar koruma altında tutulacağı belirtilmiştir. Ayrıca kanun, eğitim durumu nedeniyle, koruma altındayken reşit olan çocukların koruma kararlarının uzatılabileceğini de belirtmiştir [5]. Sosyal Hizmetler Kanunu'nun sosyal hizmet alanını düzenleyen temel bir kanun olmasının yanında, çocuk koruma alanındaki en önemli özelliği, korunmaya muhtaç çocuk tanımını ilk kez yaparak, koruma altına almayı öngörmesidir. Ayrıca korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili acil durumlarda mülki idare amirlerine 1 (bir) aylık "acil koruma altına alma" yetkisi verilerek, kamu idaresinin çocuk koruma alanına müdahalesine de önemli bir rol vermiştir.

Ülkemiz tarafından kabul edilerek uygulamaya konulan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile ülkemizde çocuk koruma alanında bulunan mevcut hukuki düzenlemelerin yetersizliği belirgin bir hale gelmiştir. Bu nedenle çeşitli yenilikleri içeren ve 2005 yılında kabul edilen Çocuk

Koruma Kanunu ile, çocuk koruma alanında daha spesifik tanımlamalar yapılmış ve yeni tedbirler getirilmiştir. Bu tanımlamalar arasında bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru olan "korunma ihtiyacı olan çocuk" ve kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen "suça sürüklenen çocuk" tanımlamaları bulunmaktadır [6]. Tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere çocuk koruma alanında Çocuk Koruma Kanunu ile yalnızca bir tanımlama yapılmamıştır. Korunmaya ihtiyacı olan ve suça sürüklenen çocuk tanımları ile bu sınıflandırmaya giren çocuklar hakkında alınabilecek koruyucu ve destekleyici tedbirler ve bazı güvenlik tedbirleri şeklinde birden fazla tedbir türü getirilmiştir. Sosyal Hizmetler Kanunu'nda belirtilen koruma altına alma tedbiri karşısında Çocuk Koruma Kanunu'nda danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbirleri gibi birden fazla tedbirin tanımlanması, farklı kurumların çocuk koruma alanına dahil olmasını ve bu alanda rol almasını sağlamıştır [6].

Çocuk Koruma Kanunu kapsamında tanımlanan koruyucu ve destekleyici tedbir türleri, Sosyal Hizmetler Kanunu'nun odak noktasını oluşturan "çocuğun koruma altına alınarak bakım hizmetinden yararlandırılmasına" alternatif tedbirler önermiştir. Bu kapsamda Çocuk Koruma Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik kapsamında danışmanlık tedbiri, başta ebeveynler olmak üzere çocuğun bakımından sorumlu bireylere çocuğun yetiştirilmesi, gelişim dönemlerine bağlı olarak çocuğun yaşayabileceği olası sorunlarının çözülmesi konusunda yol gösterilmesi amacıyla uzmanlar tarafından yapılacak rehberlik çalışmalarını kapsamaktadır. Danışmanlık tedbirinin amacı çocuğun ailesi yanında bakım ve korumasının sağlanarak psikolojik, duygusal, sosyal, bedensel ve zihinsel yönden gelişimlerini desteklemek, ailesi ve sosyal çevresine uyumunu güçlendirmektir. Bu kapsamda çocuk ve çocuğun bakımından sorumlu kişilerle bireysel danışmanlık ve aile danışmanlığı şeklinde çalışmalar yapılarak çeşitli sebeplerle duygusal ve davranışsal sorunlar yaşayabilecek çocuğun desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Eğitim tedbiri, on beş yaşını doldurmamış çocuklarda çocuğun öncelikli olarak bir eğitim kurumuna yatılı veya gündüzlü olarak devamını amaçlamaktadır. Aynı zamanda on beş yaşını doldurmuş çocuğun meslek edinmesine yönelik çalışmaları da kapsamaktadır. Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu kişiler tarafından herhangi bir nedenle bakım ve gözetiminin yerine getirilememesi nedeniyle koruma altına alınarak resmi bir kurum veya özel bir kurum tarafından bakım ve korumasının sağlanmasıdır. Bakım tedbiri kuruluş ortamında yerine getirilebileceği gibi, çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesiyle de yerine getirilmektedir. Sağlık tedbiri, herhangi bir nedenle fiziksel ve ruhsal tedaviye ihtiyaç duyan çocuğun geçici veya sürekli olarak tedavisinin sağlanması ya da bağımlılık yapıcı maddeleri kullanmasından dolayı bakım ve rehabilitasyon hizmeti sunulmasıdır. Barınma tedbiri ise, barınacak herhangi bir yeri bulunmayan çocuklu bireylere ve can güvenliği tehlikesi yaşayan hamile kadınlara geçici süre ile uygun barınma yeri sağlamayı kapsayan hizmetleri kapsamaktadır [6].

2005 yılında kabul edilen Çocuk Koruma Kanunu ile yapılan yeni tanımlamalar ve öngörülen yeni tedbirlerle birlikte, çocuk koruma alanında sunulan kurumsal hizmetlerde de birçok değişim yaşanmıştır. Bunların en belirgin örneği, Sosyal Hizmetler Kanunu ile koruma altına alınan çocukların korumasının sağlandığı kurumlarda gerçekleşen bazı yapısal değişimlerdir. Sosyal Hizmetler Kanunu'nda tanımlanan yetiştirme yurtları gibi "koşu tipi" şeklindeki bazı hizmet modelleri, süreç

içerisinde yerini çocuk evleri ve çocuk evleri sitesine bırakmıştır. Bu yeni kuruluş tipleri, koğuş tipi yerleşme ve yaşam düzeninden vazgeçilerek ev tipi hizmetlere geçişi barındırmaktadır. Ayrıca suça sürüklenen, suç mağduru olan ve psikososyal desteğe ihtiyaç duyan çocuklarla ilgili olarak da "çocukların geliş nedenlerine göre ihtisaslaştırılan" çocuk destek merkezleri kurulmuştur.

Kuruluşlarda sunulan koğuş tipi hizmetlerden ev tipi hizmetlere geçiş konusunda ÇHGM tarafından yapılan bir araştırmada, farklı tipte hizmet sunan kuruluşlarda koruma ve bakım altında bulunan çocukların psiko-sosyal gelişimleri, akademik başarı düzeyleri, fiziksel gelişimleri, yaşam kalitesi ve memnuniyet düzeyleri incelenmiştir. Bu doğrultuda koruma ve bakım altında bulunan çocukların yararlandıkları hizmet modelleri ile karşılaştırmalı bir sonuç elde edilmiştir. Araştırma sonucuna göre, koğuş tipi hizmet sunan çocuk yuvası ve yetiştirme yurtları gibi kuruluş hizmet modellerine göre çocuk evleri ve çocuk evleri sitesi gibi ev tipi odaklı hizmet sunan kuruluşlarda koruma ve bakım altında bulunan çocukların psikososyal gelişimlerinin daha iyi düzeyde olduğu bulunmuştur [7]. Çocuğun kendi evinden uzakta olduğu 24 saatlik tam zamanlı bir bakımı ifade eden kurum bakımı, sosyoekonomik yönden az gelişmiş toplumlarda korunması gereken çocuklara sunulan en yaygın hizmet türleri arasındadır [8]. Aşağıdaki tablolarda, çocuk koruma alanında ÇHGM'ye bağlı bulunan ve koruma altında bulunan çocuklara hizmet veren kurumların 2015 ve 2018 yılları aralığını kapsayan verileri yer almaktadır.

Tablo 1. 2015 yılı aralık ayı çocuk kuruluşları ve kurumlardaki çocuk sayısı

(Table 1. Number of children in child institutions and institutions in December 2015)

Kuruluş	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk Sayısı
Çocuk Yuvası (0-12 yaş)	7	390
Yetiştirme Yurdu (13-18 yaş)	10	401
Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu	6	319
Çocuk Evleri Sitesi	86	4.950
Çocuk Evleri	1.057	5.366
Çocuk Destek Merkezi	67	1.241
Toplam	1.233	12.667

(ÇHGM, 2015)

Tablo 2. 2016 yılı aralık ayı çocuk kuruluşları ve kurumlardaki çocuk sayısı

(Table 2. Number of children in child institutions and institutions in December 2016)

Kuruluş	Kuruluş sayısı	Bakılan çocuk sayısı
Çocuk Yuvası (0-12 yaş)	6	323
Yetiştirme Yurdu (13-18 yaş)	8	396
Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu	4	254
Çocuk Evleri Sitesi	92	5.257
Çocuk Evleri	1.092	5.626
Çocuk Destek Merkezi	68	1.463
Toplam	1.270	13.319

(ÇHGM, 2016)

Tablo 3. 2017 yılı aralık ayı çocuk kuruluşları ve kurumlardaki çocuk sayısı

(Table 3. Number of children in child institutions and institutions in December 2017)

Kuruluş	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk Sayısı
Çocuk Evleri Sitesi	108	6.208
Çocuk Evleri	1.195	6.341
Çocuk Destek Merkezi	65	1.640
Toplam	1.368	14.189

(ÇHGM, 2017)

Tablo 4. 2018 yılı aralık ayı çocuk kuruluşları ve kurumlardaki çocuk sayısı

(Table 4. Number of children in child institutions and institutions in December 2018)

Kuruluş	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk Sayısı
Çocuk Evleri Sitesi	111	6.383
Çocuk Evleri	1.192	6.199
Çocuk Destek Merkezi	63	1.632
Toplam	1.366	14.214

(ÇHGM, 2018)

Ülkemizde çocuk koruma alanında sunulan kurum bakımı hizmetlerinde koğuş tipi bir bakım anlayışından "ev tipi ve aile temelli" bir bakım anlayışına geçiş süreci yaşanmıştır. Son yıllarda, çocuklara yönelik bakım hizmeti sunan kurumların ev ortamını yansıtacak şekilde düzenlenen sosyal hizmet kuruluşlarına dönüştürülmesi bu görüşü desteklemektedir. Bunun en iyi örneği yetiştirme yurtlarının uygulamadan kaldırılarak çocuk evleri ve çocuk evleri sitelerinin uygulamaya konulmasıdır. Aynı zamanda ülkemizdeki hukuki düzenlemeler, çocuğun koruma altına alınmasını son çare olarak görmektedir. Nitekim Çocuk Koruma Kanunu'nda da kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi gerektiği belirtilmiştir [6]. Çocuk Koruma Kanunu'nda yer alan bu maddenin "çocuğun üstün yararı gözetilerek" ÇHGM tarafından da çocuk koruma alanında bir politika haline gelmesi, ÇHGM istatistiklerine yansımaktadır. Aşağıda yer alan tablolarda 2015 ve 2018 yılları aralığını kapsayan aile odaklı hizmetlere dair bazı veriler yer almaktadır.

Tablo 5. 2015 yılı aralık ayı alternatif hizmetlerden yararlanan çocuk sayısı

(Table 5. Number of children benefiting from alternative services in December 2015)

Hizmet Türü	Çocuk Sayısı
Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Destek	71.845
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan	4.615
Evlat Edindirilen	14.515
Toplam	90.975

(ÇHGM, 2015)

Tablo 6. 2016 yılı aralık ayı alternatif hizmetlerden yararlanan çocuk sayısı

(Table 6. Number of children benefiting from alternative services in December 2016)

Hizmet Türü	Çocuk Sayısı
Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Destek	84.872
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan	5.004
Evlat Edindirilen	15.007
Toplam	104.883

(ÇHGM, 2016)

Tablo 7. 2017 yılı aralık ayı alternatif hizmetlerden yararlanan çocuk sayısı

(Table 7. Number of children benefiting from alternative services in December 2017)

Hizmet Türü	Çocuk Sayısı
Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Destek	104.729
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan	5.642
Evlat Edindirilen	16.171
2005 ve 2017 Yılları Arasında Aileye Döndürülen	11.342
Toplam	137.884

(ÇHGM, 2017)

Tablo 8. 2018 yılı aralık ayı alternatif hizmetlerden yararlanan çocuk sayısı

(Table 8. Number of children benefiting from alternative services in December 2018)

Hizmet Türü	Çocuk Sayısı
Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Destek	119.537
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan	6.468
Evlat Edindirilen	16.809
Toplam	142.814

(ÇHGM, 2018)

Yukarıda yer alan tablolarda görüldüğü üzere ekonomik yoksunluk gerekçesiyle koruma altına alınmadan sosyal ve ekonomik destekle aile yanında bakımı sağlanan çocukların sayısının oldukça yüksek olduğu ve bu sayının yıllara göre artış gösterdiği görülmektedir. Ayrıca koruma altına alınan çocukların koruyucu aile uygulaması veya evlat edindirme hizmeti gibi aile odaklı hizmetlerden yararlandırılmasının yıllara göre artış gösterdiği görülmektedir. Bu hizmet modelleriyle, koruma altına alınmış olan çocuklar, kuruluş ortamında bakım hizmeti sunulması yerine, aile odaklı hizmetlerden yararlanmaktadır. Ancak koruma altına alınan çocukların evlat edinme ve koruyucu aile hizmetinden yararlandırılmadan önce, kurum bakımına temas edip etmediği veya kurum bakımında ne kadar süre kaldığına dair herhangi bir veri bulunmamaktadır.

4. TÜRKİYE'DE ÇOCUKLARIN KORUMA ALTINA ALINMASI (TAKING CHILDREN UNDER PROTECTION IN TURKEY)

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme hükümleri uyarınca çocukların koruma altına alınması ve bakım hizmetlerinden yararlandırılmasının taraf devletlerce belirli ilkeler gözetilerek yerine getirileceği belirtilmiştir. Sözleşmeye taraf devletlerin çocukların esenliği için bakım ve korumayı sağlayarak uygun yasal ve idari önlemleri alacağı; çocukların bakım ve korunmasından sorumlu kurumlarda belirli yeterlilikleri gözeticeği taahhüt edilmiştir [3]. Taraf devletlere, çocukların korunmasında ve bakımında sorumluluklar yükleyen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme hükümlerinin yanı sıra, ulusal mevzuatımızda da çocukların bakım ve korunmasına dair düzenlemeler bulunmaktadır. Sosyal Hizmetler Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu, çocukların korunması ve gerekli durumlarda koruma altına alınmasında bazı hukuki tedbirler sunmaktadır. Korunma ihtiyacı içinde olan bir çocuk hakkında Sosyal Hizmetler Kanunu veya Çocuk Koruma Kanunu hükümleri uyarınca koruma kararı alınabilmekte ve hakkında koruma tedbiri alınan çocuklara Tablo 3 ve Tablo 4'te belirtilen yatılı kurumlarda bakım hizmeti sunulmaktadır.

Çocuk koruma alanında çalışan uzmanlar tarafından yapılan sosyal inceleme ve mesleki görüşmeler sonucu, incelemeye konu olan çocuk hakkındaki en uygun hizmet modelinin "çocuğun koruma altına alınması" olduğu kanaatine varılabilmektedir. Çocuk koruma alanında birçok vaka

için bir müdahale biçimi olan "çocuğun koruma altına alınması" idari yapı ve adli sistem içerisinde belirli adımları gerektirmektedir.

İhmal ya da istismar edildiği gerekçesiyle çocuk koruma hizmetlerine bildirilen vakalar genellikle çocuk koruma birimlerinde çalışan görevliler tarafından araştırılmaktadır. Araştırmalarda çocuk koruma görevlileri çocuk ihmali ve istismarı şikayetlerini araştırarak bu durumdan kaynaklanan zararın derecesini ve ileride gerçekleşebilecek olası riskleri değerlendirerek çocuğun bulunduğu ortamda yaşamaya devam edip etmemesine ya da devlet korumasına alınıp alınmamasına karar vermektedir [10].

Aşağıda, Türkiye'de çocuk koruma sistemi içerisinde çocukların koruma altına alınma süreçleri, bir sosyal hizmet müdahalesi biçimi olarak, idari yapı içerisindeki kurumlar ve hukuk sistemi içerisindeki ilkeler göz önünde tutularak açıklanmaya çalışılacaktır.

Adım: İhbar/Kuruma Bildirim/Kuruma Başvuru: Çocuk koruma alanında çocuklara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek ve koordine etmek; çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunması ve sağlıklı gelişimi için gerekli önleyici/telafi edici mekanizmaları oluşturmak ve uygulamaya koymak ÇHGM'nin Teşkilat ve Görevlerine İlişkin Yönerge ile belirtilmiştir [11]. Bu kapsamda çocuk koruma alanında ihmal veya istismara uğrayan/uğrama şüphesi bulunan ve gelişimsel ihtiyaçları istenilen düzeyde karşılanamayan çocuklar, uygun sosyal hizmet faaliyetlerinden faydalandırılması veya haklarında koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınması amacıyla AÇSHB ÇHGM'ye bildirilmektedir. Bakanlığa yapılan bildirimler, ÇHGM tarafından inceleme ve araştırmayı yapacak kuruluşlara iletilmektedir. AÇSHB'nin il ve ilçe merkezlerinde sosyal hizmet faaliyetlerini Sosyal Hizmet Merkezleri gerçekleştirmektedir. Sosyal Hizmet Merkezi'ne ulaşan çocuk ihbarları hakkında uzmanlar tarafından gerekli araştırmalar yapılmaktadır.

Merkeze ulaşan bildirimler farklı yollarla yapılabilmektedir. Bunlardan ilki ALO 183 Sosyal Destek Hattı'dır. AÇSHB'nin ihbar hattı olan Sosyal Destek Hattı ile bakanlığın görev alanına giren tüm konularda vatandaşlar tarafından bireysel olarak herhangi bir kimlik bilgisi verilmeden de ihbar yapılabilmektedir. İkincisi ise Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER)'dir. Yine CİMER'e vatandaşlar tarafından bireysel olarak herhangi bir konuda başvuru veya ihbar yapılabilmektedir.

Bu iki bildirim türünün yanı sıra, Çocuk Koruma Kanunu'nda belirtildiği üzere adli ve idari merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu AÇSHB'ye bildirmekle yükümlüdür. Ayrıca çocuk ile çocuğun bakımından sorumlu kimselerin, çocuğun koruma altına alınması amacıyla kuruma başvuruda bulunabileceği belirtilmiştir. Bu bildirim türlerine ek olarak, 81 il merkezinde bulunan AÇSHB il müdürlükleri ile il merkezlerinde ve birçok ilçe merkezinde bulunan Sosyal Hizmet Merkezilerine bireysel başvurular yapılabilmektedir. Ayrıca Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik hükümleri gereğince AÇSHB, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında basın ve yayın organları ile benzeri iletişim araçlarında çıkan haberleri ve her türlü duyumu ihbar kabul ederek ayrıca bir resmî duyuru gelmesini beklemeden harekete geçerek bunları araştırmakla yükümlüdür [6].

Çocuk koruma hizmetlerinde yapılan çocuk ihbarlarına ilişkin olarak AÇSHB'nin herhangi bir veri tabanı ve bu verileri içeren herhangi değerlendirme raporu bulunmamaktadır. Bu nedenle çocuk ihbarları konusunda herhangi bir istatistikî bilgiye değinilememiştir.

Adım: Vaka Hakkında Araştırma ve Sosyal İnceleme Yapılması:

AÇSHB'nin ilgili kurumları, ihbar edilen/bildirimi yapılan çocuk hakkında acil bir şekilde gerekli araştırma ve incelemeleri gerçekleştirmektedir. Çocuk Koruma Kanunu'na göre AÇSHB'nin kendisine bildirilen olaylarla ilgili olarak gerekli araştırmayı derhâl yapması gerektiği belirtilmiştir. Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelikte de AÇSHB'nin kendisine bildirilen olaylar ve yükümlülükleri ile ilgili olarak gerekli incelemeyi derhâl yapacağı, inceleme ve müteakip işlemleri ise ÇHGM'nin çocuklara ilişkin mevzuatına göre yürüteceği belirtilmiştir [6]. AÇSHB'nin il müdürlüklerinin hizmet standartlarında, çocuk ihmal ve istismarına ilişkin başvuru ve ihbarların 24 saatte sonuçlandırılması yönünde bir hizmet standardı göze çarpmaktadır.

Bildirimi alan AÇSHB, çocuğun korunması için gereken acil bakım ve gözetimi sağlamakla yükümlüdür. Bu doğrultuda gerekli durumlarda çocuğu kurum bakımına almaktadır. AÇSHB, bildirim yapıldığından çocuk hakkında gerekli sosyal incelemeyi acilen başlatarak bu incelemenin sonucuna göre çocuk için uygun olan tedbir önerilerini kapsayan bir sosyal inceleme raporu ile mahkemeye başvurmakla yükümlüdür [12].

Bu araştırma ve incelemeler, bakanlığın sosyal hizmet alanında ihtiyaç sahiplerinin tespitinden sorumlu olan ve bakanlık adına sosyal hizmet müdahalesini gerçekleştiren gündüzlü kuruluşları olan Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM'ler) tarafından gerçekleştirilmektedir. Sosyal Hizmet Merkezleri'nin kuruluş yönetmeliğinde çocukların ve gençlerin sağlıklı gelişimini temin etmek üzere; çocuklara ve gençlere yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek merkezin görevleri arasında belirtilmiştir [13].

Çocuk Koruma Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu'nun uygulama yönetmeliği ve Sosyal Hizmet Merkezi'nin görev tanımı doğrultusunda merkezde görevli uzmanlar tarafından ihbar edilen/bildirimi yapılan çocuk hakkında araştırmalar yapılmaktadır. Çocuk ihmal/istismarı konusunda yapılan herhangi bir ihbar/bildirimden ardından çocuğun içinde bulunduğu aile sistemi, eğitim sistemi, sosyal çevresi, sağlığı ve gelişimi hakkında gerekli bilgiler toplanmaktadır. Bu süreçte görüşülen kişiler çocuğun kendisi, anne-babası ve kardeşleri, bakım ve gözetiminden sorumlu diğer kişiler, eğitim gördüğü kurumda görevli öğretmenleri ve eğitimcileri, sosyal çevresi ve arkadaşlarından oluşmaktadır. Uzman yapmış olduğu araştırmalarda kurum kayıtları ve kurumlarda bulunan bilgilerden de yararlanmaktadır.

Çocukla ilgili inceleme ve araştırmayı yapan uzmanlara, Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte belirtildiği üzere AÇSHB; Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, yerel yönetimler ve bunların her türlü kuruluşları ile diğer kurum ve kuruluşlardan, yaptığı sosyal incelemenin amacına uygun olarak çocuk ve yakın çevresi ile çocuk hakkında uygulanabilecek koruyucu ve destekleyici tedbirin belirlenebilmesine yönelik ihtiyaç duyulan bilgi ve belgeleri isteme yetkisine sahiptir. İlgililer, sosyal çalışma görevlilerinin çalışmaları sırasında kendilerine yardımcı olmak ve çocuk hakkında istenen bilgileri vermek zorundadır [14].

Çocuk refahı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarından; aile sistemlerinin değerlendirilmesi, travmaya mağdur kalan çocuklar için travmadan etkilenme düzeyinin belirlenmesi, madde kullanan çocuklar için madde kullanımında risk düzeyinin belirlenmesi ve ruhsal bozuklukların sınıflandırılması konusunda derin bir bilgiye sahip olması beklenmektedir [15]. Korunmaya ihtiyacı olan çocukla ilgili yapılacak değerlendirmeler önemlidir. Değerlendirmenin amacı ve değerlendirmeden beklenen sonuçlar açık bir şekilde tanımlanmalı, değerlendirmenin yasal çerçevesi ve izlenecek prosedürler hakkında bilgi sahibi olunmalıdır.

Bu değerlendirme sürecinde çocuğun gelişimsel ihtiyaçları, ebeveynlik kapasitesi ve aileyle ilgili çevresel faktörler değerlendirilmelidir. İyi bir değerlendirme, belirli amaçlar doğrultusunda elde edilen bilgilerin sistematik bir şekilde toplanmasını, bu bilgilerin çocuk ve ailesi için nasıl bir anlam taşıdığına bilinmesini kapsamaktadır [12].

Adım: Acil Korunma Kararı Alınması: İhbar edilen/bildirimi yapılan çocuk ile ilgili olarak sosyal incelemeyi gerçekleştiren ve mesleki değerlendirmesini yapan uzman, araştırmaya konu olan çocuğun korunma ihtiyacı olan çocuk ya da suça sürüklenen çocuk kapsamında olup olmadığını değerlendirerek çocuk hakkında Çocuk Koruma Kanunu'nda belirtilen danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbirlerinden biri veya birkaçının gerekli olduğuna kanaat getirilebilir. Ancak uzmanın; çocukla ilgili riskli durumların varlığından şüphelenmesi, çocuğun içinde bulunduğu aile ve sosyal çevresinde ihmal veya istismar görebileceğine ya da görmeye devam edebileceğine kanaat getirmesi durumunda çocuk hakkında acil korunma tedbirinin gerekli olduğuna kanaat getirilebilir. Böyle bir durumda uzman, Sosyal Hizmetler Kanunu veya Çocuk Koruma Kanunu'na göre acil korunma kararı talep etmektedir. Çocuk hakkında ayrıntılı kimlik bilgisinin bulunmaması veya çocuğun yeni doğmuş bir bebek olması durumunda uzman, Sosyal Hizmetler Kanunu'nun 22. maddesi gereğince vakanın genel öyküsünü belirterek mülki idare amirinden 1 (bir) aylık acil korunma kararı talep etmektedir. Çocuğun kimlik bilgilerinin bilinmesi halinde ise, Çocuk Koruma Kanunu'nun 9. maddesi gereği vakayı özetleyen bir dilekçe ile mahkemeye başvuruda bulunarak yine 1 (aylık) acil korunma kararı talep etmektedir. Mahkeme, Çocuk Koruma Kanunu'na göre istenilen bu taleple ilgili olarak 3 (üç) gün içinde karar vermekle yükümlüdür.

Sosyal Hizmetler Kanunu veya Çocuk Koruma Kanunu'na göre hakkında acil korunma kararı alınan çocukla ilgili olarak 1 (bir) aylık süre zarfında sosyal inceleme gerçekleştirilerek mesleki değerlendirmeye yönelik bilgiler toplanmaya çalışılır. Bu aşamada uzman; çocuk ile, çocuğun ailesi ile, çocuğun bakım ve gözetiminden sorumlu bireyler ile, çocuğun yakınları ve çocuğu tanıyan bireyler ile görüşmeler yaparak bilgi edinmeye çalışır. Aynı zamanda çocuğun devam ettiği eğitim kurumu veya hizmet aldığı herhangi bir kurum var ise bu kurumlardan da bilgi edinilir.

Sosyal inceleme sürecini gerçekleştiren uzman tarafından inceleme konu olan çocuk hakkında Çocuk Koruma Kanunu'na göre gerekli olan koruyucu ve destekleyici tedbir türleri belirlenerek mesleki görüş, tespit ve öneriler Sosyal İnceleme Raporu (SİR) ile ortaya konulmaktadır. SİR'ler, çocuğun durumu ile ilgili var olan sosyal koşulları ve uzmanın gözlemlerini yansıtan, aynı zamanda çocukla ilgili yapılacak çalışmalarını belirleyen ve bu çalışmalara temel oluşturan bilgileri içermektedir. SİR hazırlama sürecinde çocuk, çevresi içinde bir birey olarak ele alınarak çocuğun yararına işlemeyen süreçler kapsamlı bir şekilde değerlendirilir. Bu değerlendirmede çocuk ve içinde bulunduğu çevreye dair değişim hedefleri bütüncül bir müdahale planı ile belirlenmektedir [12]. Çocuk hakkındaki bir aylık acil korunma kararı süresince gerçekleştirilen görüşmeler ve sosyal inceleme süreci sonucunda SİR hazırlayan uzman, gerekli gördüğü koruyucu ve destekleyici tedbirleri belirleyerek bu tedbirleri mahkemeye bildirmektedir.

Çocuk koruma alanında çocuk istismarı konusunda görev yapan sosyal hizmet uzmanları; istismarın yasal bildirimi ile çocuğun acil olarak koruma altına alınmasından ve çocuğun yaşadığı yerde karşı karşıya kaldığı risk düzeyinin belirlenerek, ailenin ve çocuğun ihtiyaç duyduğu hizmetleri belirlemekten; gereksiz yere koruma altına alınmasının engellenmesinden ve ailenin tekrar bir araya getirilerek aile bütünlüğünün sağlanmasından veya ebeveynlik haklarının sonlandırılması

konusunda karar almaktan sorumludur [16]. Aşağıdaki şekilde çocuk koruma alanında görev yapan bir sosyal hizmet uzmanının, çocuğu koruma altına alma konusunda vereceği bir kararın çocuk üzerinde yaratabileceği olası sonuçlarına dair bir değerlendirme yapılmıştır.

Karar	Sonuçları
Koruma altına alma	<ul style="list-style-type: none">Uğradığı istismar ve ihmalin ortadan kalkması (Olumlu)Ailesi ve sosyal çevresinden kopması (Olumsuz)Güvenli ve şartları daha iyi bir ortamda yaşamaması (Olumlu)Kurum bakımının olumsuz etkilerine maruz kalması (Olumsuz)Bakımı ve fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması (Olumlu)Aile ortamının sağlanamaması (Olumsuz)
Koruma altına almama	<ul style="list-style-type: none">Uğradığı istismar ve ihmalin devam etmesi (Olumsuz)Sorunların ailesi ve sosyal çevresi içinde çözülmesi (Olumlu)Güvensiz ve şartları daha kötü bir ortamda bırakılması (Olumsuz)En uygun kurum bakımı hizmetinden yararlandırılması (Olumlu)

Şekil 1. Koruma kararın çocuk üzerinde yaratacağı muhtemel etkiler
(Figure 1. Possible impacts of the protection decision on the child)

Çocuk koruma alanında görev yapan bir sosyal hizmet uzmanı, korunmaya ihtiyacı olan bir çocuk hakkında vereceği koruma kararının çocuk üzerinde yaratacağı olumlu ve olumsuz sonuçlarını düşünmek zorundadır. Bu nedenle çocuk istismarı konusunda görev yapan bir sosyal hizmet uzmanı için çocuğun koruma altına alınması oldukça zor bir süreçtir.

Adım: Çocuğun Kuruma Alınması/Kuruma Teslim Edilmesi: Mahkemeden veya mülki idare amirinden hakkında acil korunma kararı alınan çocuk AÇSHB'nin ilgili kurumları tarafından teslim alınmaktadır. Ancak birçok kez aile veya çocuğun bakımından sorumlu bireyler tarafından çocuk teslim edilmek istenmeyebilmektedir. Bu durumda Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelikte belirtildiği üzere bakım ve barınma tedbirlerinin yerine getirilmesi sırasında ihtiyaç duyulan kolluk hizmetleri ilgili birimlerden talep edileceği, kolluk birimlerinin bu talepleri geciktirmeksizin yerine getireceği belirtilmiştir. Yine ilgili yönetmelikte, hakkında bakım tedbiri kararı verilen çocukların kolluk kuvvetlerince AÇSHB'ye bağlı kuruluşlara teslim edileceği hallerde çocuğun sağlık kontrolünün yapılacağı belirtilmiştir [16].

Sosyal Hizmetler Kanunu veya Çocuk Koruma Kanunu'na göre hakkında acil korunma kararı alınmasının ardından AÇSHB görevlileri tarafından ya da kolluk kuvvetlerince teslim alınan çocuklar, ilk sağlık kontrolünün yapılmasının ardından Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi (ÇOKİM)'ne teslim edilmektedir. ÇOKİM'ler ÇHGM'nin 2012/15 sayılı genelgesi doğrultusunda 81 ilde AÇSHB il müdürlüklerine bağlı olarak hizmet veren, korunmaya ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında mahkeme kararı alınıncaya ve/veya uygun hizmet modeli belirleninceye kadar barınma ve temel gereksinimleri karşılanmak üzere kurulan birimler olarak tanımlanmıştır [18]. Birime teslimi sağlanan çocuk hakkında eğer bulunmuyor ise Çocuk Koruma Kanunu'na göre acil korunma kararı talep edilmekte, aynı zamanda Sosyal Hizmetler Kanunu'na göre mülki amir onayı alınmaktadır.

Birime teslim edilen çocuklar farklı özelliklere sahip çocuklar olabilmektedir. ÇOKİM'lere teslim edilen çocuklarla ilgili yapılan bir

araştırmada çocukların %63.3'ünün evden kaçma, %32.9'unun cinsel istismar, %19'unun aile içi şiddet nedeniyle teslim edildiği bulunmuştur [19]. Bu nedenle birimin kuruluş genelgesinde de belirtildiği üzere, teslim edilecek çocukların yaş ve cinsiyetlerinin yanı sıra geliş nedenlerine göre de ihtisaslaştırılması gerekmektedir.

Adım: Hizmet Modelinin Belirlenmesi: ÇOKİM'ler, teslim edilen çocuklar hakkında mesleki çalışmalar yapılarak 8 (sekiz) gün içerisinde uygun hizmet modelinin belirleneceği ilk kabul birimleridir. Bu süre zarfında yapılacak çalışmalar çocuk hakkında ilk müdahaleleri ve değerlendirmeleri kapsayan çalışmalardır [19].

Birime teslim edilen çocuk hakkında sosyal inceleme ve mesleki görüşmeler yaparak sosyal inceleme raporu düzenleyen uzmanın, Sosyal Hizmetler Kanunu'na göre korunma kararını veya Çocuk Koruma Kanunu'na göre bakım tedbiri kararını en yakın Çocuk Mahkemesi'nden, Çocuk Mahkemesi yok ise Aile Mahkemesi'nden talep etmesi gerekmektedir. Aile Mahkemesi bulunmayan yerlerde ise çocuk hakkında talep edilecek hukuki tedbirler Asliye Hukuk Mahkemesi'nden talep edilmektedir. ÇOKİM'e teslim edilen çocuk hakkında herhangi bir korunma kararı bulunmuyor ise birimde görevi uzmanın, çocuğun teslim edildiği günden itibaren 5 (beş) gün içinde mahkemeden tedbir talep etmesi gerekmektedir. Korunma kararı veya bakım tedbiri kararı talep edilen mahkeme, çocuğun nüfusa kayıtlı olduğu yerdeki veya fiilen bulunduğu yerdeki mahkeme olabilmektedir. Mahkemeler, Çocuk Koruma Kanunu'na göre koruyucu ve destekleyici tedbir talepleriyle ilgili yapılan başvurular konusunda 3 (üç) gün içinde karar vermek zorundadır.

Çocuk koruma alanında güncel uygulamalarda, uzmanlar tarafından talep edilen tedbir kararları, çoğunlukla Çocuk Koruma Kanunu'nda yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerden oluşmaktadır. Sosyal Hizmetler Kanunu'nda yer alan koruma altına alma yönündeki tedbir kararının Çocuk Koruma Kanunu'nda bakım tedbiri olarak tanımlanması ve bununla birlikte yeni tedbir türlerinin (danışmanlık, eğitim, sağlık ve barınma) belirlenmesi, uzmanları Çocuk Koruma Kanunu'nu kullanmaya itmiştir. Ancak uzman mesleki değerlendirmesi sonucu, koruma altına alınmasına gerek duyduğu bir çocuk hakkında Sosyal Hizmetler Kanunu veya Çocuk Koruma Kanunu'na göre korunma kararı talep ederek çocuğun bakım hizmetinden yararlanmasını sağlayabilir.

ÇOKİM tarafından teslim alınmış çocuk hakkında, bir aylık acil korunma kararı sonrasında bakım tedbiri gerekli görülüyor ise, yine birim tarafından çocuk hakkında uygulanacak hizmet modeli belirlenmektedir. Yaş, cinsiyet ve birime geliş özelliklerine göre ihtiyaç duyduğu hizmet belirlenen çocuklar için; çocuk evleri, çocuk evleri sitesi, çocuk destek merkezi gibi yatılı sosyal hizmet kuruluşlarının yanı sıra, koruyucu aile ve evlat edinme hizmeti şeklinde hizmet modelleri de uygun görülebilmektedir. Koruma altına alınan çocuklara uygun hizmet modelini belirleyen yatılı kurumlar olan ÇOKİM'ler, geçiş istasyonu olarak hizmet sunmakta ve birime gelen bazı çocukların gelecek yaşantısında kurum bakımı hizmetini gerekli görmeyebilmektedir. Bu nedenle çocukların kurum bakımına gerekmediği müddetçe temas etmesinin önlenmesi gerekmektedir. Aşağıda yer alan tablolarda 2015 ve 2018 yılları aralığını kapsayan yıllara göre çocuk koruma alanında kuruluş bakımına alternatif olarak sunulan aile odaklı hizmetlere ilişkin bazı veriler sunulmaktadır.

Tablo 9. 2015 yılı kuruluş bakımı ve alternatif hizmetlerden yararlanan çocuk sayısı
(Table 9. Number of children benefiting from institutional care and alternative services in 2015)

Hizmet Türü	Çocuk Sayısı
Kuruluş Bakımı Altında Bulunan	12.667
Evlat Edindirilen	14.515
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan	4.615

(ÇHGM, 2015)

Tablo 10. 2016 yılı kuruluş bakımı ve alternatif hizmetlerden yararlanan çocuk sayısı
(Table 10. Number of children benefiting from institutional care and alternative services in 2016)

Hizmet Türü	Çocuk Sayısı
Kuruluş Bakımı Altında Bulunan	13.319
Evlat Edindirilen	15.007
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan	5.004

(ÇHGM, 2016)

Tablo 11. 2017 yılı kuruluş bakımı ve alternatif hizmetlerden yararlanan çocuk sayısı
(Table 11. Number of children benefiting from institutional care and alternative services in 2017)

Hizmet Türü	Çocuk Sayısı
Kuruluş Bakımı Altında Bulunan	14.189
Evlat Edindirilen	16.171
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan	5.642

(ÇHGM, 2017)

Tablo 12. 2018 yılı kuruluş bakımı ve alternatif hizmetlerden yararlanan çocuk sayısı
(Table 12. Number of children benefiting from institutional care and alternative services in 2018)

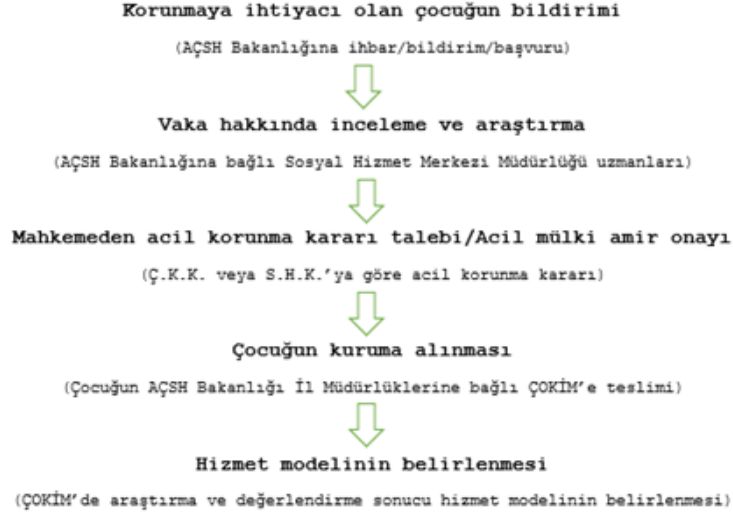
Hizmet Türü	Çocuk Sayısı
Kuruluş Bakımı Altında Bulunan	14.214
Evlat Edindirilen	16.809
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan	6.468

(ÇHGM, 2018)

Yukarıdaki tablolarda yer alan bilgilerde görüldüğü üzere, hakkında bakım tedbiri/koruma kararı bulunan çocukların koruyucu aile ve evlat edindirme hizmetlerinden yararlanma oranlarının yıllara göre artış gösterdiği görülmektedir. Gerek Çocuk Koruma Kanunu gerekse ÇHGM'nin hizmet politikaları gereği ülkemizde aile odaklı hizmetler ön planda tutulmaktadır. Koruyucu aile hizmeti, evlat edindirme hizmeti ya da sosyal ve ekonomik destek hizmeti ile aile yanına döndürülmesi mümkün olmayan çocukların bakım ve korunması ise tablo 3 ve tablo 4'te belirtilen Çocuk Evleri, Çocuk Evleri Sitesi ve Çocuk Destek Merkezi gibi kuruluşlarda sağlanmaya devam edilmektedir. Ayrıca ÇHGM tarafından sunulan sosyal ve ekonomik destek hizmeti ile ekonomik yoksunluk gerekçesiyle korunma ihtiyacı içine düşen çocuklara bakım sağlayan kişilere destek sunulmaktadır. Bu uygulama ile ekonomik yoksunluk nedeniyle çocukların koruma altına alınması engellenmektedir. ÇHGM'nin verilerine göre 2015 yılı aralık ayı itibarıyla 71.845 çocuk, 2016 yılı aralık ayı itibarıyla 84.872 çocuk, 2017 yılı aralık ayı itibarıyla 104.729 çocuk, 2018 yılı aralık ayı itibarıyla 119.537 çocuk ekonomik yoksunluk içinde bulunmasına rağmen koruma altına alınmadan aile yanında desteklenmiştir [9].

5. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND IMPLICATIONS)

Sosyal hizmet/sosyal çalışma mesleğinde, çocuk koruma hizmetlerinde koruma altına alma şeklindeki bakım tedbiri, çocukla ilgili başka bir çözüm bulunamadığı durumlarda uygulanabilecek son seçenek olarak düşünülmektedir [8]. Ancak çocukların koruma altına alınması bazı vakalar için kaçınılmaz bir durumdur. Bu nedenle hazırlanan bu çalışmada, çocuk koruma alanında çocukların koruma altına alınma süreçleri sistematize edilerek açıklanmaya çalışılmıştır. 5 (beş) adımda açıklanan süreç aşağıda yer alan şekilde özetlenmektedir.

Şekil 2. Türkiye’de çocukların koruma altına alınma süreçleri
(Figure 2. The process of taking children under protection in Turkey)

Korunmaya ihtiyacı olan çocukların bir kısmı için koruma altına alınma ve kurum bakımında tutma kaçınılmaz olsa da kurum temelli bakım hizmetlerinde bazı iyileştirme ve geliştirmeler yaşanmaktadır. ÇHGM tarafından yatılı kurumlarda sunulan kurum bakımı modeli yerine koruyucu aile, evlat edinme ve sosyal ve ekonomik destek hizmeti ile aile yanında desteklenme gibi aile odaklı hizmet modelleri bu iyileştirmelere örnek olarak verilebilmektedir. Bu nedenle koruma altında bulunan çocukların gelecekteki bağlanma stilleri açısından önem taşıyan bu uygulamalara daha fazla önem verilmesi gerekmektedir [20]. Bu doğrultuda koruma altına alınan çocuklar kuruluş bakımına temas etmeden koruyucu aile hizmeti veya evlat edinme hizmeti gibi hizmetlerden yararlandırılabilir.

Ülkelerin çocuk koruma alanındaki uygulamaları farklılık gösterebilmekte ve her bir ülke uygulamalarında kendi yerel özelliklerini yansıtmaktadır. Katz ve Hetherington (2006) tarafından ülkelerin refah sistemleri içindeki çocuk koruma alanını sınıflandırdıkları bir çalışmada, çocuk koruma sistemleri düalistik ve bütüncü olmak üzere iki sınıfta toplanmıştır. Çocuk merkezli olan düalistik sistemlerde öncelikli olarak çocuğun yararı gözetilmekte ve çocukları kötü durumlardan korumaya odaklanılmaktadır. Bütüncü sistemde ise çocukları korumaya yönelik erkek müdahale yaklaşımı ön plandadır. Önleyici müdahalenin benimsendiği bütüncü yaklaşımda aile desteği oldukça önemlidir [21]. Ülkemizde çocuk koruma politikasının bazı temel ilkeler ışığında yapılandırılması gerekmektedir. İyi bir çocuk koruma politikası oluşturulabilmesi için öncelikle çocuğun üstün yararı gözetilerek oluşturulacak çocuk koruma politikasının çocuk haklarına saygıyı merkeze alarak çocuklar arasında fırsat eşitliğini sağlaması gerekmektedir. Çocuk koruma hizmetlerinin uygulamasında kültürel

özellikler ve yerel gelenekleri dikkate alması gereken çocuk koruma politikalarının hesap verilebilir ölçütler ortaya koyması ve çocuk koruma alanında sorumluluk taşınması gerekmektedir. Ayrıca çocuk koruma alanında yapılan çalışmaların düzenli olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi, bu alanda çalışan personele gerekli eğitim ve desteğin sağlanması gerekmektedir [22].

Etkili bir çocuk koruma sisteminde ayrıca, çocuk koruma alanına temas eden tüm sistemleri kapsayacak ilkelerin belirlenmesi ve bu ilkelerin çocuk koruma alanındaki hizmetler için benimsenmesi gerekmektedir. Munro (2011) etkili bir çocuk koruma sisteminin oluşturulabilmesi için sistemin çocuk merkezli bir bakış açısına sahip olmasının, çocuk ve ergenlerin yetiştirilmesi için aile ortamının tercih edilmesinin, çocuk ve ailelerle iş birliği içinde çalışılmasının, erken destek hizmetlerinin sunulmasının, çocukların çeşitlilik gösteren ihtiyaçlarına uygun yanıt vermesinin, uygulamalarda güncel bilgi ve araştırmalardan yararlanılmasının, çocuk koruma alanındaki risklerin iyi bir şekilde yönetilmesinin ve çocukların etkin yardım almasının sağlanmasının gerektiğini belirtmiştir [23].

Çocuk koruma hizmetlerinde çocukların korunmasına yönelik olarak gelişmiş ülkelerdeki çalışmalar ve uygulamalar çocuk koruma sistemleri, aile hizmetleri sistemleri ve toplumsal bakım sistemleri olarak üçe ayrılmaktadır. Çocuk koruma sistemlerinde devlet, çocuğun ailesi ve çevresi içindeki tehlikelerden korunması amacıyla gerekli düzenlemeleri gerçekleştirmektedir. Aile hizmetleri sistemlerinde sosyal yardımlaşma ve dayanışma ön planda tutularak refah hizmetleri çocuk, aile ve toplum açısından ortak idealler yansıtılarak desteklenmektedir. Bu sistemin amacı, çocuğun bakımı ile çocuk ve aile ilişkilerinin güçlendirilmesidir. Toplumsal bakım sistemlerinde ise çocuğun korunmasında ebeveynler ile diğer aile bireylerine ve topluma danışılmaktadır. Korunma ihtiyacı olan çocuklara sunulan koruma hizmetleri açısından yapılan başka bir sınıflandırmada ise, çocuk koruma alanındaki hizmetler çocuk koruma odaklı sistemler ve aile hizmeti odaklı sistemler olarak iki kategoride sınıflandırılmaktadır. Çocuk koruma odaklı sistemlerde, sistemin gerekli durumlarda aileye müdahalesi söz konusudur ve aile sorunun kaynağı olarak görülmektedir. Müdahalede hukuki bir soruşturma yapılarak çocuğun korunması ve görmesi muhtemel zararın azaltılması amaçlanmaktadır. Çocuğun güvenliği gözetilerek ailenin ihmali odak noktayı oluşturmaktadır. Aile hizmeti odaklı sistemlerde ise müdahalenin amacı sorunun önlenmesi ve sosyal bağların desteklenmesidir. Destekleme odaklı bir müdahale söz konusudur. Aile ile iş birliği yapılarak ihtiyaç analizi yapılır ve terapötik bir yaklaşım benimsenir. Aile ilişkilerinin güçlendirilmesine odaklanarak ailenin karşı karşıya kaldığı yoksulluk, eşitsizlik gibi sorunlar çözülmeye çalışılır [2]. Sosyal hizmet uygulamaları ışığındaki çocuk koruma hizmetlerinde ise planlanan müdahalede ailelerin gereksinimlerinin karşılanarak güçlendirilmesi, çocuk ve aile açısından aile bütünlüğünün devam ettirilmesi ve çocuğun iyilik halinin sağlanarak gelişiminin en üst düzeyde sağlanması amaçlanmaktadır [24].

Yapılan bu değerlendirmeler ile ülkemizdeki genel refah politikaları bağlamında çocuk koruma politikaları değerlendirildiğinde; sosyal politikaların planlanması ve uygulanmasında aileye düşen sorumlulukların önemli olmaya devam ettiği, bireysel ve sosyal refahın arttırılmasında ailenin temel hizmet sağlayıcı özelliğinin olduğu, çocukların iyilik halinin sağlanması ve iyilik halinin geliştirilmesinde ailenin desteklenmesinin önemli olduğu sonucuna varılmaktadır [2]. Genel refah politikalarında çocuk koruma hizmetlerinin genel görünümü ülkemiz açısından bu ilkelerle tanımlanmaktadır. Ancak uygulamadaki çocuk koruma hizmetleri genel refah politikalarına göre bazı belirgin özellikler

taşımaktadır. Gelişmiş ülkelerde uygulanan çocuk koruma hizmetlerinde refahı arttırmaya yönelik girişimler ülkelerin çocuk koruma sürecindeki rolü ve aileyle olan iş birliğini yansıtmaktadır.

Ülkemizdeki çocuk koruma sisteminde bu durum tam olarak işletilememektedir. Diğer yandan ülkemizdeki çocuk koruma sisteminin adli ve hukuki süreçle bir arada vurgulanması, sistemin odak noktasını oluşturmaktadır. Ancak çocuk koruma sisteminde koruyucu ve önleyici çalışmalar ön planda tutularak çocukların korunmasında adli süreçlerden bağımsız hizmet modellerinin planlanması; çocuğun aile yanında korunması ön planda tutularak aileye yönelik destekleyici hizmetlerin sunulması gerekmektedir [2]. Yolcuoğlu (2010) çocuk koruma alanındaki sosyal hizmet uygulamalarında erken müdahale yaklaşımının benimsenerek koruyucu mekanizmalar aracılığıyla ailenin desteklenmesi ve risk yaratan etkenlerin ortadan kaldırılması gerektiğini; korunma ihtiyacı içine düşen çocuklar için son çare olarak görülen kurum bakımı hizmetleri yerine, gelişmiş ülkelerde var olan toplum temelli, risk odaklı ve koruma temelli stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini; bu stratejilerin ise çocuklar için ihmal ve istismara zemin hazırlayan risk faktörlerinin belirlenerek toplumsal işbirliği ile müdahalelerin gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir [24].

Çocuk koruma politikasının belirli ilkeler ışığında oluşturulmasının yanı sıra, çocuk koruma alanında görev alan uzmanların yeterli bilgi ve beceriye sahip olması gerekmektedir. Bu alanda etkili uygulamalar gerçekleştirebilmek için uzmanın kendi mesleki bilgisine ek olarak çocuk koruma alanında hizmet veren kurumların görevleri, fonksiyonları ve çocuk koruma mevzuatı konusunda da bilgi sahibi olması gereklidir. Ülkemizde çocuk koruma hizmetlerinde uygulamaların değerlendirilmesi ve iyi uygulama örneklerinin geliştirilmesi için çocuk koruma alanında bilimsel araştırmaların yapılması gerekmektedir. Bu araştırmalar, çocuk koruma alanında önleyici çalışmalardan başlayarak çocuğun reşit olup kurum bakımından ayrılmasına ve gelecek yaşantısına kadar devan edecek süreçleri kapsamalıdır. Çocuk koruma hizmetlerinde araştırma önerileri;

- çocuk koruma hizmetlerinde önleyici çalışmalar konusunda yapılacak araştırmalar,
- çocuk bildirimlerinde ihbar mekanizmasına yönelik araştırmalar,
- koruma altına alınan çocuklara sunulacak hizmetler ve alternatif hizmet modellerine yönelik araştırmalar,
- çocuk koruma alanında görev yapan uzmanlara yönelik araştırmalar,
- koruma altına alınan ve farklı hizmet türlerinden yararlandırılan çocukların gelecek yaşantılarına dair araştırmalar şeklinde sıralanabilir. Araştırmalar sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilerek, yerele özgü çocuk koruma politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

NOT (NOTICE)

Bu çalışma "Türkiye'de Çocukların Koruma Altına Alınma Süreçleri" adı ile 18-20 Nisan 2019 tarihlerinde yapılan 6. Uluslararası Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Sempozyumunda sözel bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- [1] UNHCR, (2012). A Framework for the Protection of Children. Geneva: UNHCR. <https://www.unhcr.org/50f6cf0b9.pdf>, 29.03.2019
- [2] ASPB, (2014). Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi Projesi Araştırma Sonuç Raporu. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

- [3] Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. <https://www.unicef.org>, 28.03.2019
- [4] Hodgkin, R. ve Newell, P., (2003). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı (Ş. Akipek, çev.). Geneva: UNICEF Yayınları.
- [5] Sosyal Hizmetler Kanunu. <http://www.mevzuat.gov.tr>, 29.03.2019
- [6] Çocuk Koruma Kanunu, (2005).
<https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr>, 28.03.2019
- [7] Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2013). Kurum Bakım Türlerinin Etki Analizi. Ankara: Vize Yayıncılık.
- [8] Yolcuoğlu, İ.G., (2009). Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 18(18):43-58.
- [9] Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü: İstatistikler.
<https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/istatistikler>, 29.03.2019
- [10] Zastrow, C. Kirst-Ashman, K.K., (2015). İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre I. Ed. Çiftçi D.B. (1.Basım) Ankara: Nika Yayınevi.
- [11] Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevlerine İlişkin Yönerge. <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr>, 29.03.2019
- [12] Sosyal Çalışma Görevlileri Eğitim Kitabı, (2013). UNICEF.
<http://www.unicef.org.tr>, 29.03.2019
- [13] Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği,
<http://www.resmigazete.gov.tr>, 29.03.2019
- [14] Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, <http://www.mevzuat.gov.tr>, 29.03.2019
- [15] Webb, N.B., (2017). Çocuklarla Sosyal Hizmet Uygulaması. Ed. Erbay E. (1.Basım) Ankara: Nika Yayınevi
- [16] Polat Uluocak, G. ve İcağasıoğlu Çoban, A., (2011). Çocuk İstismarı Alanında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanları Açısından Profesyonel Karar Verme. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 22(2):161-174.
- [17] Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik.
<https://kms.kaysis.gov.tr>, 29.03.2019.
- [18] Çocuk Hizmetlerine İlişkin Genelge, (2012/15). Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Tarih: 07.05.2012, Sayı:23.
<https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr>, 29.03.2019.
- [19] Bilgin, Ö. ve Yetimoğlu, E., (2018). Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimleri: Birime Teslim Edilen Çocuklara İlişkin Bir Araştırma. Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 2(1):25-50.
- [20] Yüksel, Z. ve Öncü, B., (2017). Geçmişte Kurum Bakımında Kalmış Bireylerin Kurum Bakımı Deneyimlerine İlişkin Özellikleri ve Bağlanma Biçimlerinin İncelenmesi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 27(2):63-77.
- [21] Katz, I. ve Hetherington, R., (2006). Co-operating and Communicating: A European Perspective on Integrating Services for Children. Child Abuse Review, 15, 429-439.
- [22] Çocuk Koruma Politikası, (2018).
<https://www.britishcouncil.org.tr/child-protection-policy>, 28.03.2019
- [23] Munro, E., (2011). The Munro Review of Child Protection: Final Report A Child-Centred. Department for Education. Presented to Parliament by the Secretary of State for.
- [24] Yolcuoğlu, İ.G., (2010). Çocukların İhmal-İstismara Uğramasında Aile ve Çocuklara Yönelik Risk Faktörleri ve Sosyal Hizmet Müdahalesi. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 21(1):73-83.